
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

FÖLDSZOMSZÉDOK

DUDÁS KÁROLY

„... a kukoricaszedés alkalmával a szülőknek a tan-
köteles gyermekeikre a háznál szüksége van részint a
kisebb gyermekekre felügyelni részint az otthon mar-
adt jószágokra felügyelni. Evégből az iskolaszék azt
végezte

hogy valamennyi iskolás gyermek 8 napra felmentő-
nek az iskolalátogatástól és pedig azon időre érvényes
mely naptól kezdődik a kukoricaszedés.

Felvétellett Magyar Szent Mihály község köz-
ségi iskolaszékének 1891-ik évi október hó 4-én
tartott üléséből.”

Amikor megérkeztem a faluba, éppen kukoricaszedés idején, nyolcvannégy évvel a fenti jegyzőkönyv tollbamondása után, a szentmihályiakat nem nyugtalanították hasonló gondok. Az iskolás-
gyerekek iskolában voltak, kik otthon, kik Zrenjaninban, a határ-
ban a szülők és a gépek munkálkodtak. Más gondok nyugtalanít-
tották és nyugtalanítják még most is a szentmihályiakat, s ezek a
gondok szintén az iskolával kapcsolatosak. Az iskola miatt két
falu perben áll egymással: Szentmihály és Jankahíd. Nem olyan
igazi per ez: vádlottal, ügyésszel, védővel, tanúkkal, esküdtekkal,
de ha az ember jobban utánanéz, figyelmesebben átböngészi a „per-
irat” lapjait, roppant érdekes „tárgyalásnak” lehet maga is részese.
Egy héten át lapozgattam ezt a periratot, faggattam, hallgattam
tanúit, s közben olyan aktákra, adatokra, nevekre is rábukkantam,
amelyek ugyan nem tartoznak szorosan a per anyagához, de ame-
lyek hajszálygyökereikkel mégis összeköttetésben állnak vele, s ame-
lyeket én a legtöbbször fontosabbnak tartok magánál a pernél is.

*

— Holnap este jöjjön el a népgyűlésre, utána sok mindent tisz-
tábban lát majd — teszi a vállamra a kezét a falu egyetlen kocsc-

májában Kovács András, a kocsmáros. — Ezt most nem úgy mondom magának mint vendéglős, hanem mint a helyi közösség elnöke. Sok mindent megtud majd erről az ügyről. Ha meg marad pár napot, rólunk is, a szentmihályiakról.

Másnap már egy órával a népgyűlés kezdete előtt beülök a kocsmába — a színhelyre, minden itteni történés színhelyére. Kortyolom a torokfájdítóan hideg sört, nézelődöm, jegyezgetek, várom az embereket. Néhányan meg is érkeznek nemsokára, szétszórtan letelepszene az asztalokhoz, sört isznak ők is. Nemigen beszélgetnek, a népgyűlésre tartogathatják mondanivalójukat. Aztán kinn elered a szeptember végi, nyári záporral vetekedő eső, az erős szél megropogtatja a faágakat, jég is esik: a zivatar elmossa a gyűlést. Többen már nem érkeznek, amikor pedig másfél óra múlva csendesedik a vihar, a kocsmában rekedtek is hazaindulnak. Tartóztatnám őket egy rövidke beszélgetésre, szabadkoznak, elköszönnek.

Kovács András összeszedi az üres üvegeket, a poharakat aprólékosan elmossa a söntés mögötti csapnál, kötényébe törli a kezét, aztán visszaül mellém. Köpcös, erősen kopaszodó, középkorú férfi.

— Nem vagyok túlságosan szerencsés — mondom neki.

Széttárja a karját.

— A vihar ellen hiába is ágaskodnánk. Mi ezt már jól megtanultuk. Láthatta, hogy elkomorodtak az emberek. Elszótlanodtak. Néhányuk dohányát alaposan meglyuggatta a jég.

— Nem marad más hátra, mondja el maga, miről lett volna szó a népgyűlésen.

— Minden gyűlésen ugyanarról van szó mostanában: az iskoláról. Másfél ezer lakosa van a falunak, de oda jutunk, hogy nem lesz iskolája. Attól tartunk, hogy a régi épület falai megroggyanak, a tető rászakad a gyerekekre. Több haladékot most már nem adhatunk se magunknak, se másnak: el kell kezdeni az építést.

— Kezdjék hát el.

— Mondani könnyű. Lessen rá, sok víz lefolyik még a Begán, mire malterba kerülnek az első téglák.

— Nem akarják az emberek?

— Dehogynem akarják. Nagyon is akarják. Még hetvenben elkezdték fizetni rá a helyi járulékot, azóta fizetik zokszó nélkül. Dolgos nép ez, éjjel-nappal gyűri az ipart. A felszabadulás előtt alig háromszáz hold földünk volt: ahány ház, annyi hold föld. Most háromezer holdon gazdálkodunk. Pedig negyvenhatban, a földosztáskor nem kényeztettek el bennünket, keveset kaptunk.

Úgy vásárolgatták össze az emberek a környékbeliektől, holdról holdra. Eladogatták a rossz földeket, jókat vettek. Jutott villanyra, útra, vízvezetékre. Most már jutna iskolára is. Csak most megakadt a szekér, nem tudunk dűlőre jutni a jankaiakkal. Nem megy. Közös iskolája lesz a két falunak, és mindenki a saját portáján szeretné látni ezt a közös iskolát. A jankahídiak mindjárt a híd lábánál, kőhajításnyira a központjuktól, mi valamivel errébb, a csatornaparton, közelebb hozzánk. Hosszú hónapok óta tart ez a hazavona. Pedig hát nálunk százhetven gyerek jár iskolába, Jankán százzal kevesebb.

— Mit szólnak mindehhez Zrenjaninban, a községnél?

— Alakítottak egy szakbizottságot, az felmérte a helyzetet, aztán kijelölte az iskola helyét. Mi elfogadtuk, a jankahídiak nem. Így hát nem sok esély van arra, hogy lesz közös iskolánk.

*

Másnap beutaztam Zrenjaninba (fél óra autóbusszon), érdeklődtem a községnél. Több helyen is azt válaszolták: az iskolának fel kell épülnie, mégpedig rövid időn belül. A szakbizottság által megjelölt helyen. Egymillió dinárt máris biztosítottak az építkezés első szakaszára, a munkálatokat pedig 1976-ra be kell fejezni. Így döntöttek a községben. Lesz tehát iskola a csatorna partján, ha nem is közös iskola.

*

Jankahídra kerékpáron megyek át, egyik újonnan szerzett ismerősöm kölcsönözte. Alighogy elhagyom Szentmihályt rétbe nyúló hosszú utcájának utolsó házait, a kanyar után máris feltűnik a híd víz fölé boruló szürke háta. A Duna—Tisza-csatorna nem túl széles sávja választja el a két falut egymástól, s a magas ívű híd köti össze. A korlát mellett szentmihályi és jankahídi legények, férfiak emelgetik a hálót, rángatják víz fölé a horgot. Többnyire üresen. Pedig ilyenkor, eső után jön a hal, fogni is szoktak, magyarázzák, amikor észreveszik, hogy leszálltam a kerékpárról, s érdeklődéssel figyelem őket. A szentmihályiak magyarul, a jankahídiak románul, majd amikor látják, hogy nemigen értem, szerbül. Így értekeznek a szomszédaikkal is.

A helyi közösség épületéhez támasztom a kerékpáromat, s beko-

pogok az irodaajtón. Az elnök éppen ülésre ment a városba, a helyettesénél, Sima Stojkónál kérdezősködöm. Először a faluról beszélgetünk, Jankahídról. Nyolcszáz lakosa van, románok. Mint a legtöbb helyen a környékben, itt is kevés gyerek születik: hét-nyolc évente. Az emberek ragaszkodnak falujukhoz, jelenleg talán két család van kinn külföldön.

Rátérek az iskolaügyre. Előbb azonban elmondom, mit hallottam Szentmihályon, Zrenjaninban.

— Nézze, nem is igen tudom, mit mondjak magának erről az iskolaügyről — tétovázik az elnökhelyettes. Fiatal ember, innen a harmincon, még futballozik a helyi csapatban. — Annyi szent, hogy nagyon régen húzódik, de sehogyan se tudunk a végére jutni. Mi így akarjuk, a szentmihályiak meg úgy. Ők elfogadták a szakbizottság javaslatát, mi nem. Messze van nekünk az a hely. Lehet, hogy nekik van igazuk, lehet, hogy nekünk.

— Más kérdésben is ilyen nehezen megy az egyezkedés?

— Nem mondhatnám. Nincs nekünk egymással semmi bajunk. Az iskola azonban most tényleg szembeállított bennünket. Őszinte legyenek? Én azt hiszem, ezúttal nem lelünk rá arra a sokat emlegetett közös nevezőre.

— A községben ezt mondják: iskolának lenni kell.

— Akkor biztosan lesz is. Legfeljebb nem közös iskola. A szentmihályiak építenek újat, mi meg valahogy rendbe hozzuk a mienket, legalább itt lesznek a gyerekek helyben.

*

Nagyiván Józseffel, az idős tanítóval, egész Szentmihály tanító bácsijával járjuk körül az iskola öreg épületét. Az évszázadosnál idősebb, paplaktól átalakított, vert falú épületet.

— Tágas, világos. Ilyennek szoktuk leírni a korszerű iskolát — mondom neki.

— Hát ez minden, csak nem az. Százhetven gyerek szorong benne. Hatvanig valahogy csak elértünk, a felsősök akkor még Zrenjaninba utazgattak, de amikor hazaköltöztek, tekingethettünk. A bajban mellénk állt a falu lakossága: az emberek önkéntes munkával „lakhatóvá” tették az iskola végében roskadozó papi istállót — kijött belőle két tanterem. Most elszorongunk valahogy.

Fehér hajú, megfáradt járású ember Nagyiván József, mintha ki-merítette volna valami makacs küzdelem. Amikor a küzdelmet meg az elfáradást emlitem neki, rábólint.

— Hát küzdelem az volt, vagy inkább tán küszködés. Csoda, ha belefáradtam? Hatvan óta tart a huzavona: előbb a zrenjaninakkal, most a jankahídiakkal. Nem volt mindegy látni, hogyan vesz kárba az a sok munka, amit a gyerekekre áldoztunk. Higgye el, nem volt mindegy. Mert majdnem teljesen kárba veszett a munkánk. Amikor a negyedik befejezése után a gyerekeket kikísértük a buszhoz, amely Zrenjaninba vitte őket a felsőbe, tudtuk, mire kísérik ki. Alig páran fejezték be a nyolcadikat, középiskolába pedig szinte senki se ment. Az idegen környezet, a hiányos nyelvtudás, az utaztatással elveszített órák — mind-mind visszahúzták őket ide a faluba a dohányfüzérék mellé. Kár most ezt fölhánytorgatni, hiszen elértük valahogy: a gyerekeink itthon tanulhatnak. Nézze az eredményt: azóta szinte mindenki befejezi a nyolcadikat, s a nagy többség középiskolába megy, szakmát tanul. Tudja, mit jelent ez? Most már csak azt kell kiokoskodnunk, hogy utána visszahozzuk őket, hazahozzuk őket. A legtöbbjüknek tudna a falu kenyeret adni.

Ezt a csatát mi nyertük: a felsősök hazajöhettek. A másik csatánk sem tegnap kezdődött. Még 1970-ben bevezették a községi helyi járulékot, ebből épültek az iskolák. Ebből kellett volna felépülnie a szentmihályi iskolának is. Az akkori számítgatások szerint legkésőbb hetvenháromra. Most hetvenötöt írunk, lassan már hetvenhatot, de fogalmunk sincs, felépül-e, hova épül. Az idei évre lett volna pénz, de kifelejtették Szentmihályt. A községben egyszerűen megfeledkeztek rólunk. Be is ismerték: „Sajnáljuk, hanyagság folytán Szentmihály kimaradt az idei tervből.”

A hibát igyekeztek jóvátenni, már az idén előteremtettek egymillió dinárt a szentmihályi—jankahídi közös iskola felépítésére. Azt hittük, ezzel minden rendben van, hetvenhatban már ott tanulhatnak a diákjaink. Ahogy maga mondta: abban a tágasban, világosban.

Az ördög azonban nem alszik, a sok ácsorgás után most újra megakadtunk; van már pénz is, minden van, csak az iskola helyét nem tudjuk megtalálni. A közös iskola helyét. A legtöbbször jól kijöttünk egymással, de most összeakaszkodtunk. A jankaiak már odáig jutottak, hogy javasolták: nem is kell új iskola, adaptáljuk a régiéket. Ők ott Jankán, mi itt Szentmihályon. Az új iskola megépüljön föl más faluban. Ők még csak valahogy adaptálhatják az övékét, hiszen nem régi, szép nagy épület, de láthatja, a miénkkel már semmit sem lehet kezdeni. Ránk dőlné adaptálás közben.

Lejegyeztem még egy mondatát az idős tanítónak. A tanítónak, aki évtizedeket töltött az iskolában, munkálkodott a diákok, végső soron a közösség érdekében.

„Az új iskolát mihamarabb meg kell építeni, a rengeteg huza-vonával már így is sokat vétettünk a gyerekek ellen.”

*

Ahogy végigmegyek a szentmihályi főutcán, a kapuhasadékokon belátok az udvarokba. Az akáckarók közé kifeszített köteleken zöld dohányfüzérék súlyosodnak. Az eperfák tövét körülülték az asszonyok, férfiak, gyerekek, fűzik a dohányt. Szokatlanul meleg szeptemberi napsugár tör be a ritkuló lombok közé, próbál megkapaszkodni a fűzőtűk hegyén. A pajtákban, a cseréptetők alatt barnára értek, megcsörgösdtek a dohánylevelek. Az aljdohányt a legtöbb háznál már elszállították, sok helyütt a második szedést is, a nap a harmadik szedés füzereit érleli.

— Ez a dohány segítette ki a szentmihályiakat a sárból — mondják az emberek. — Ez a dohány meg a becskerekeli piac. No és a dolgos két kezük.

Mert nagyon szegény volt a falu: vert falú, nádtető házaival, kátyús földútjaival, amelyek inkább elszakították a várostól, mint összekötötték. Dolgozhattak az emberek, alig volt látszatja.

Másfél évtizeddel ezelőtt aztán megcsinálták a kövesutat, majd később ki is aszfaltozták Szentmihály és a város, Zrenjanin között. A tizenkét kilométeres út ezáltal a negyedére csökkent, időben legalábbis, a falu odakerült a város tövébe. Járhatott már az autóbusz, a szentmihályiak szállíthatták termékeiket a becskerekeli piacra. Megindultak a város felé a dohánnyal megrakott teherautók is. S a gépkocsik, amelyeket a dohány árából vásároltak. Kidöntötték a vert falakat, téglakerült a helyükre, a nádfedél helyett cseréptető. A főutcán legalábbis, mert a faluszéleken, a kisutcákban maradt a vert fal, a sáros udvar. Jó néhány év eltelik még, mire ott is megépülnek a téglaházak, oda is bekerülnek a „nagyutcsás” vaskapuk; eső idején nem süpped az ember bokáig sárba az ablakok alatt.

*

Fejes Jóska háza a főutcán van, az aszfaltút mentén, közel a központhoz (bolt, kocsmá, újságosbódé, autóbusszállomás), a templom-

mal szemben. Zöldre festett, cementes elejű magas épület, kicsit túlcifrázott zöld vaskapuval. A nagy kertben kikötözött szőlőtőkék, hiányos, darázshívívő fűrtők, az udvar végében pirosan világító traktor, a pajtában, a dohányfüzérék alatt fehér Fityó.

A pajtában beszélgetünk: Fejes János fiával az oszlophoz támasztott létrákon állva a megszáradt dohányfüzéréket aggatja a cserépetető alá. Alacsony, fekete férfi, épp hogy elmúlt negyvenéves.

— Nem laktunk mindig itt, a faluszélen volt egy kis házunk — meséli a létrán állva. Lentgerendás, nádas ház volt, akkorka, hogy alig fértünk el benne az asszonnyal meg a két gyerekkel. Nekigyürkőztünk, az asszony meg én: próbálkoztunk disznóhizlalással, borjúkkal, dohánnyal, piaci napokon meg kosaraztuk be a paprikát, hagymát, uborkát Becskerekre. A dohány és a piacozás kihúzott bennünket, megvehettük ezt a házat a nagyutcán. Tizenhét éve, hogy megvettük. Illetve hát nem is ezt a házat, mert alacsony, vert falú kuckó volt ez is, úgy alakígtattuk évről évre. Megemeltük, kitegláztuk, lepadlóztattuk, vaskaput tettünk. Sokba került. Sok pénzbe, meg ráment a tizenhét év is. Igaz, közben vettem egy traktort, ezt a kis Fityót, férjhez adtam a lányomat, taníttatom a fiamat. Ennyire tellett a tizennégy lánc földből, a sok dologból.

— Hány lánc dohánya van?

— Valamivel több, mint egy lánc. Egy és egynegyed lánc. Búzából vagy kukoricából ez édeskeves lenne, de dohányból éppen elég. Ezt is alig bírjuk már erővel.

— Mennyi ez tőkében?

— Tizenhétézer tőke. Elpalántáljuk, locsoljuk, kapáljuk, kacsazuk, aztán várjuk, hogy érjen. Vagy elveri a jég, vagy nem veri el. Láta már, milyen csúnya tud lenni a kilyuggatott dohánylevél? A megszaggatott? A falut az idén kétszer ejtette útba a jég, másodszorra elverte a mi dohányunkat is. Szerencsére csak az egyik darabot. A fal mellett, azok a sallangos kötelek onnen valók. Félárat se fizetnek érte.

Megérik a dohány, elkezdjük szedni. Először az aljdohányt, aztán a többit. Mindent mi csinálunk, az égvilágon mindent: én, az asszony meg a gyerek. A palántálást, a munkálást, a szedést, a fűzést, a szállítást. Ezt a pajtát is mi csináltuk, senki nem segített. Ötven-hatvan kötéllel is fölfűzünk naponta. Aki ért hozzá, az tudja, hogy mennyi.

— Érdemes csinálni?

— Érdemes, mert megfizetik. A dohány meg van fizetve. Se a

búza, se a kukorica, se a disznóhizlalás, a dohány az meg van. Azért ne szaladjunk ám a rúd elé. Ha a jövedelmet számolgatjuk, a nyereséget, akkor a mi munkánkat még véletlenül se szabad föl-számolni, mert rosszul járunk. Az csak ráadás. Ha fölszámolnánk, kiderülne, hogy veszteségben vagyunk. Nem szabad fölszámolni a dohányport se, amit lenyelünk. Azt se szabad fölszámolni. Így aztán az évek múlásával építhetünk magunknak házat, vehetünk traktort, ha meg jobban megnyomjuk és szerencsénk is van, látja, még egy kocsira való is összegyűlik.

— Egy menő szakember mindezt pár év alatt összehozza — ereszkedik lejjebb a létra fokán a fiatalabb Fejes, Zoltán. — Fele munkával összehozza. Egy autószerelő, egy géplakatos. Ezért mentem én is rádió- és tévészerelőnek.

Alacsony, fekete legény, akár az apja. Hosszú haja a válláig ér, orra alatt ritkás bajusz. Divatos, kockás ingben, combban szűk, bokánál széles nadrágban jött ki a pajtába segíteni.

— Akkor neked hamar lesz házad, autód — mondom neki.

— Az még nem olyan biztos.

— Hogyhogy?

— Van egy pótvizsgám, ha sikerül, beiratkozok a harmadikba, befejezem az iskolát. Ha nem, itt maradok a dohány mellett.

— Meg lehet ismételni az osztályt.

— Nincs nagy kedvem hozzá. Amikor nekiindultam, még volt, aztán elpárolgott. Meguntam az utazgatást, az órákon való ücsörgést, a házi feladatokat. Szívesebben vagyok kint a földön meg itt a pajtában. Mindenki menne be a városba, ott akar megkapaszkodni, én meg jönnék vissza. Így van: jönnék vissza. Eszem-kedvem a sport, itthon futballozok, jönnék vissza.

— Még ha nem is lesz pár éven belül autód?

— Még akkor is. Alig múltam tizenhét éves, a bajusz teszi, hogy többnek látszok, a tanárim is mondták, érettebb vagyok, mint a többiek. Hát én így okoskodok: minek babráljak a parányi csavarok, rugók, műszerek között, mikor jobban kezemre állnak a dohánylevelek. Hogy azt jobban megfizetik? Egyszer csak megfizetik ezt is, mert hát ez a nehezebb. Szükség van rám itthon, nagyapám elmúlt hetvenéves, föl kell váltanom. Apám meg anyám nem bírják maguk ezt a munkát, habár anya is úgy dolgozik, mint egy ember. Ők se ellenzik, ha itthon maradok.

Szeretem a falut, Szentmihályt, azt hiszem, az emberek is kedvelnek engem. A barátaim. Futballozok a helyi csapatban, amolyan

ifjúsági elnökhelyettes is vagyok. Szombaton meg vasárnap a táncmulatságra, a mozira összejönnek a fiatalok. Próbáltuk hétköznapi is összehozni őket, de egész nap kint vannak a határban, vagy fűzik a dohányt, fáradtak. Kinek van kedve este pucparádéba vágni magát, bejönni az otthonba?!

A jankaiak néha átjönnek, lemezt hallgatnak, pingpongoznak. Benézett valaki a mieink közül, meglett a baj. Hogy ezek ráérnek, hogy ezeknek van érzetük hancúrozni a mi otthonunkban. Összezördültek, de inkább csak szóban. Aztán a mieink mentek át Jankára, a vásárkor ottfelejtett hintához, akkor meg a jankaiak kezdtek el zúgolódni. Szóba került az iskola is, egymás fejéhez vagdosták. Nagyobb baj azért nem lett a dologból. Nem is lehetett, hiszen majdnem egy falu vagyunk, csak a csatorna választ el bennünket.

*

Széles utca a Tudor Vladimirescu, közepét fölvtágták a parasztkocsik, a traktorok. A harmincötös szám alatt lakik Giuri Rodian, vagy ahogy a jankahídiak ismerik: Duma. Faoszlopos, régi parasztház, végében korhadt fájú gémeskúttal.

— Itt is született? — kérdezem.

— A falu másik végében, az már majdnem tanya. Még 1903-ban. Tizennyolc éves voltam, mikor idejöttem ebbe a házba. Legényember. Akkor ültettem ezeket a fákat a kert végében. Velem öregedtek. Kunyhó volt ez a ház itt, nádvityilló. Valahogy házat csináltam belőle. Ahogy öregszünk, úgy lesz vityilló megint.

Alacsony, borostás arcú, alázatos mosolyú öregember. Fején madzaggal körülfogott kalap, derekán fekete kötény. Ahogy közelebb hajol hozzám, megcsap az alkoholszag.

— Olyanok a jankaiak, mint a kakas — mondja bizalmasan. — Mindig csak énekelnek, de sohase isznak. Még kocsmánk sincs. Azért én kifogok rajtuk, van egy darab szőlőm a falu fölött, pincém is, föllopadok oda, megiszok pár pohárral. Leöblítem a rekedtséget. Ha kívánom a csendet, a nyugalmat, akkor is oda húzódok. Ott csinálom a költészetet. Mert én költészetet csinállok, verseket: voltak már nálam a rádiótól, az újságoktól, megjelent az én nevem mindenfelé. Maga is jó helyre jött. A sírverseket szeretem leginkább, minden szóért külön fizetnek. Minden szóért, ami fölkerül a sírkőre. Még a rövid szavakért is. Néha többre kerül a vers,

mint a márvány. Azt mondják, itt nálunk én írom a legjobb román nyelvű sírverseket. Azok mondták, akik kint jártak a rádióból. Pápaszem nélkül írok még, olvasok.

Jó fejem volt, nagy kár, hogy csak ez lett belőlem. Menj papnak, azt mondta az apám, és én mentem volna, de nem jutott pénz iskolára. Tizenhat láncc földje volt, de olyan hitvány föld, hogy alig termett rajta valami. Maradtam hát, ahol vagyok.

— Jankahídon is, Szentmihályon is mindenki ismeri.

Leveszi a kalapját, megforgatja, igazít a madzagon.

— 1907-ben leégett a fél falu, leégett a nádtetősk iskola is. Sokáig nem volt iskolánk, Szentmihályra kellett átjárni, a magyar iskolába.

— Nem lehetett könnyű.

— Nem volt mindegy. Egy szót se tudtam magyarul, akárhogy erőlködtem, nem értettem a tanító szavát. Nem értették a többiek se. A jankaiak. Nem tudod, büdös oláj?, hajtogatta a tanító. Ezt megtanultam. Rossz volt, elmúlt. Voltak itt összekoccanások is. A háború előtt, a háború alatt. Még utána is. Elmúlt. Szentmihályon vannak a legjobb cimboráim. A fiatalabbakat már nem ismerem, de az idősebbekkel, ha ott járok, ők meg kint állnak a kapuban, levesszük egymás előtt a kalapot.

— Azt mesélik, magyar szeretője volt.

Ezen kuncog egy kicsit, aztán hangosan elneveti magát.

— Az igazság az, hogy nem ő volt az én szeretőm, neki voltam én a szeretője. Ő nézett ki magának, nem sok beleszólásom volt nekem abba. Szentmihályi lány volt, talán Rózsának hívták. Miért is nem őt vettem feleségül. Csak hát buta volt akkor a nép, butább, mint most, a föld meg a föld kellett neki mindenáron. A lelkét is odaadta egy darabka földért. Most van föld, nem kell senkinek. Igyekszünk megszabadulni tőle. Őt évvel volt nálam idősebb a feleségem, csúnya is volt, mégis elvettem, mert hozott tizennyolc láncc földet. Hát nem érte meg. Én mondom, Duma: nem érte meg. Hét láncc föld maradt, a többit elszórtam útközben. Meg két lovam, azokkal dolgozgatok. Görcsösödik már a lábam. azért még eljárogatok a nyomukban. Békés, jó lovak.

Egy lányom meg egy fiam van, a fiam a családjával itt él velem. Megvagyunk. Pár évet kint voltak Németországban, most idejöttek hozzám. Bárhogy is fülelek, nem értem az unokáim szavát, nem is tudom, milyen nyelven beszélnek. Németül, szerbül, románul egyszerre. Majdnem így vagyok én is: én meg a szerbet, ro-

mánt, magyart keverem. Pedig szeretnék szépen, tisztán beszélni. Hogy értsenek. Az iskolában magyarul megtanultam írni, románul nem. Csak később, a magam fejtől, a magam szorgalmából.

Szép volt mindig ez a falu, Jankahíd, szép ez most is. Nem akartam itthagyni sose. A háború elvitt Németországba, Romániába, mindig visszasodródtam. A faluba, amelynek Avram Iaucu adta a nevét.

*

— Mindennel vergődünk: dohányossal, répával, krumplival, búzával, kukoricával. Napraforgóval. Csak bevág az egyik. Tizenhét lánccal föld jut négyünkre, az asszonyra, rám, a fiamra meg a menyemre. Rám meg az asszonyra már csak négy lánccal, a többin a fiam gazdálkodik.

Ion Zebeleanu mondja ezt, hetvenéves, széles vállú, erős öregember. Levett kalappal áll a nagy gazdasági udvar közepén, fénylő feje tetejét odatartja a napnak. Mögötte szalmakazlak. Oldalt, a fehér házfalon száradni kiaggatott dohánycsomok lógnak.

— Harmincnyolc lánccal földje volt az apámnak, sokáig az volt az én munkahelyem. Jó gázos, nagy darab munkahely. Aztán megfogyott a föld, pálinkafőző kazánt vettem a helyébe. Elúszott az is. Maradt a törmelék, ez a négy lánccal föld. Ezzel se bírok már nagyon.

— Kimozdult már a faluból?

— Az országból is. Többször voltam Romániában, nagybátyám él Zsombolyán, rokonom Temesváron. Az unokám onnan hozott feleséget. Bukarestet szeretném egyszer látni, Bukarestben még nem voltam. Messze van, télen a hideg akadályoz, a hó, nyáron meg egész nap a határt járom. Pedig szeretném látni.

Van úgy, hogy átmegyek Szentmihályra délben, nem jövök meg estig. Mit tudsz ott keresni?, faggat az asszony. Mit tudok, mit tudok. Leállok mindenhol, a kapukban ismerősök. Az utcán ismerősök. Elbeszélgetünk. Hallom, a fiatalok most valamin összekaptak. Talán az iskolán. Majd kibékülnek. A földjeink egybeérnek, földszomszédok vagyunk. Szántás idején, ha találkozunk a forgón, megállunk pihentetni. Elszívunk egy cigarettát, beszélgetünk.

*

Zazrovics Jánossal, a szentmihályi helyi iroda főnökével az anyakönyveket, a különböző bejegyzéseket lapozgatjuk.

Volt olyan év a század első felében, amikor kereken száz gyerek született a faluban. Tavaly tizenöt új név került az anyakönyvbe, tizenkettőt húztak át végleg. Az idén talán már javul a helyzet: eddig tizenegy születést, hat elhalálozást jegyeztek be. S ami nemigen jellemző a bánáti falvakra, növekszik a lakosság száma. Az utolsó összeírás 1252 szentmihályiról tudott, ez a szám azóta elérte az 1450-et.

Húsz ember lehet kinn külföldön; a legtöbben csak pár évet maradnak, amíg összegyűlik a téglaházra való, a gépkocsira való pénz, aztán végleg visszajönnek.

— Nem gazdasági tényező, a honvágy szól közbe — mondja az elnök.

*

Zöldre festett üveggel díszített új vaskapu akaszkodik a vert falú régi ház oldalához. A falu vége felé van a ház, a Jankahídra kanyarodó keskeny betonsáv mellett. Tóth Dezsőék laknak benne.

Két évvel ezelőtt kulcsra zárták a kiskaput meg a nagykaput (akkor még deszkából összeszegezett kapujuk volt), s kimentek Ausztráliába. Az egész család: Tóth Dezső és a felesége, meg a két gyerek, Zoltán és Rózsa.

— Nem volt más választásunk — mondja a nagydarab, erős férfi, — ha én mondom, elhiheti: nem volt más választásunk. Vas munkával foglalkoztam mindig, hegesztettem, kalapáltam. Ezt csinálja a fiam is. Itthon nemigen kerestünk, próbálkozni kellett hát mással. Én disznóhizlalással foglalkoztam, kooperáltam a szövetkezettel. Beütött a vész, elhullott a disznók fele. Biztosításom nem volt, egyedül engem ért a kár. Tizenkét millió régi dinárt vesztettem rajtuk. Ha én mondom, elhiheti: tizenkét millió régi dinárt. A kárt meg kellett téríteni, különben börtönbe jutok. Kértem másfél év haladékot, adtak. Ha beledöglök is, gondoltam, másfél év alatt előteremtem a pénzt. Ha beledöglök, akkor is előteremtem. Nem döglöttem bele, meglett a pénz. Több is lett, mint gondoltam.

Fölpakoltam a családomat, nekivágtunk Ausztráliának. Most ne beszéljek magának arról, milyen volt a hajóút, hogy álltunk ott és néztük egymást a kikötőben, Sydney égisz házai között. Egy szót se tudtunk angolul, ott kezdtünk tanulgatni. Az első munkanap. Az első hét. Ezt most kár lenne újra fölidézni. Nem fordulhattunk vissza: pénzünk se lett volna már a hajójegyre. A fiammal egy hatalmas fémfeldolgozó üzemben kaptunk állást, akkora

volt, mint egy város, a lányom fehérneműgyárban, a feleségem meg „otthon” maradt, a ház körül. Kint megbecsülik a szorgalmas munkást, mi meg tényleg szorgalmasak voltunk, hajtott bennünket a muszáj. Kétszáz dollár felett kerestem hetente, a fiam százötvenet, a lányom se sokkal kevesebbet. Volt úgy, hogy szombaton is, vasárnap is dolgoztunk. Megfizették.

Legénykoromban munkavállalásokra jártam, tizenegyszeres rohambrigád-tag voltam. Nem sajnáltam most se az erőmet, az izmimat. Tizenöt hónap alatt együtt volt negyvenkét millió régi dinár.

— Indulhattak vissza.

— Én még maradtam volna pár hónapot, de az asszonnyal meg a gyerekekkel nem lehetett bírni. Hazajöttünk. Fél éve már, hogy itthon vagyunk. Kifizettem az adósságot, maradt harminc millióm. Vehettem volna rajta egy maximum földet. Ha én mondom, eliheti: vehettem volna. Csak hát egy nagy darab parázs megégette a számat, nem akartam megint beleharapni. Betettem a pénzt a bankba, hadd kamatozzon.

— Úgy hallom, készülnek visszamenni.

Hallgat egy ideig, néz maga elé.

— Az életem félidejét letöltöttem, de itthon nem láttam a tengert — mondja kisvártatva. — Negyvenkét éves vagyok, de még nem jutottam el a tengerre. Nem, mert nem szerettem volna, de nem bírtam, mindig másra kellett a pénz. Ausztráliában havonta láttam a tengert: amikor nem dolgoztunk, szombat-vasárnap lekocsikáztam a családommal, sátrat vertünk, fürödtünk, sütkezünk.

No ne higgye, nem a tenger miatt megyek én vissza. Ha én mondom, eliheti: nem a tenger miatt. Jobban szeretem ezt a mocsarat itt a házam előtt, mint ott azt a tengert. Álmomban sokszor láttam én is a házak előtt lapuló virágoskerteket, a szivarfákat, az öreg templomot. Mint a fiam meg a lányom. A feleségem. Csak én nem mondtam senkinek. Mit csináljak, itthon nem megy a munka. Nincs kedvem dolgozni. Befeküdtem, csináltam, százötvenezret hoztam össze havonta. Odakint a háromszorosát kerestem meg hetente. Írt a munkaadóm, hiányzok, várnak vissza, munkavezető leszek. Nagyon szeretem a fiamat, nem volt hozzá tehetségem, hogy iskoláztassam. Megpróbálok legalább jólétet biztosítani neki. Szeptember végén elmegy katonának, mi meg újra hajóra szállunk. A lányom sír, az asszony is húzódozik, de azért csak nekivágunk.

Kint leszünk pár évet, aztán ha úgy adódik, végleg hazajövünk. Akkorra együtt lesz a pénz, amiből kényelmesen élélhetünk. Úgy számítgatom, évente kétszer is hazalátogatunk. Nem nagy valami: az oda-vissza hajójegyért öt hetet kell csak dolgoznunk.

*

Gulyás Istvánnal még tavasszal összejöttem. A Szentmihályon megrendezett Gyöngyösbokréta — a jugoszláviai magyar táncsoportok szemléjének menetoszlopában láttam; fakókék munkaruha volt rajta, vállán sátorvászon köpeny, fején zsíros kalap. Egyszer csak kilépett a táncolva, énekelve haladó menetoszlopból, előre-szaladt. Amikor utolértük, egy eperfa alatt kétrét görnyedve bajlódott valamivel. Éktelen durranás hallatszott: sikerült elsütnie a kosikerékagyból eszkábált agyúcsövet.

Most is ugyanabban a fakókék munkaruhában van, fején ugyanaz a kalap, csak a köpeny hiányzik a válláról.

— Szerettem volna valamit én is hozzáadni a Gyöngyösbokrétához — mondja, amikor a tavaszi durrogást említem neki. — Hogy ünnepélyesebb legyen. Mi öregek úgy is egyre jobban kimaradunk az ilyen ünnepi menetoszlopokból. Lassan már a hétköznapiakból is.

Hetvenegy éves, kicsit összeesett, de élénk öregember. A hangja rekedtes, elnyújtott.

— Pedig maga szeretett mindig a menetoszlop élén haladni — mondom neki.

— Ezt beszélik a faluban? Van is tán benne igazság. Az első szövetkezetnek én voltam itt az elnöke, a mindenese. De voltam dobos, postás, kurír — minden fene voltam.

Négy lánccal földet cirkalmaztam össze a fölzsabadulás előtt. Nem sokat. Elvették, aztán később visszaadták, szereztem hozzá még két láncot. Most mégis négy láncom van, mert kettőt odaadtam a lánynomnak, vesződjének ők velem. Nekem már sok ez is.

Negyvenhatban tizenöt család összeadott földjéből alakítottuk a szövetkezetet. Kezdetben olyan volt, mint egy hangyaboly. Mozgás, lőtás-futás, dolgozás. Aztán ahogy az öregek kilazultak a borrodából, nem volt, aki dolgozzon. Ötvenháromban likvidáltuk. A maga gazdája lett mindenki újra. Az lettem én is. Egyedül élek az asszonnyal, nem fiatal már ő se, mégis dolgozunk mind a ketten. Tavaly elverte a dohányt a jég, el a kukoricát, a disznók közé be-

ütött a vész. Minden fene összejött. Kilábaltunk belőle, látja, itt vagyok.

Dolgoznék még pár évet, lenne bennem erő, csak csinálnának már valamit evvel a zöld tervvel, evvel a földművesnyugdíjjal. Mozdítanának már valamit. Mi megtettük a magunkét, élvégeztük a nagyját, most rajtuk a sor. A törvénycsinálókön. Van egy rokonom, gyári munkás, éppen tíz évvel fiatalabb, mint én. Régen nyugdíjas már. Pedig nem fáradt bele jobban a munkába, mint én belefáradtam.

Elnézegetem a lányokat a faluban, no már nem érdeklődéssel, csak szemlélődve. Hallom, nem akarnak parasztlegényhez hozzámenni. Pedig most könnyebb a munka, tisztább, nem annyira piszkos már a parasztember se. Nem annyira elnyűtt. Legénykoromban hetente átgyalogoltam Tordára, huszonöt-harminc kiló dohányt hoztam a vállamon. Még pihentetni se állhattam meg, nehogy útközben elérjenek a fináncok. Most már megállhatnak, füttyülhetnek a világra. Csak most a dohánycsomók helyett az évek a vállamon.

Jött a kooperáció, elsőnek jelentkeztem, én hova társuljak. A nyakkendő, fehér inges úriember jól megnézett magának az íróasztala mögül.

— Hány éves? — kérdezte.

— Hetvenegy — mondom.

— Hány lác földje van?

— Négy lác.

Legyintett, összegyúrte a papírt, amire jegyzett.

— Egyelőre várjon, bácsikám. Nekünk elsősorban fiatal, több földű kooperánsokra van szükségünk. Másképp nem gazdaságos. Majd szólunk, ha sorra kerül. Majd értesítjük.

Várom hát, hogy sorra kerüljek.

Jönnek be a jankaiak Szentmihályra, itt mennek el a házam előtt. A magamkorút mind ismerem. Cimborák voltunk, most meg földszomszédok. Minden fenéről beszélgetünk. A múltkor szóba került, hogy az egyiknek férjhez megy az onokája. Fiatal még, nagykorúsítani kell, hogy férjhez mehessen. Felírnak neki éveket.

Nem lehetne nekünk meg leírni pár esztendő?